

LIETUVOS SKAUTŲ SPAUDOS LEIDYBA 1990–2013 METAIS

Vaiva Venclovaitė | Vilniaus universiteto Knygotyros ir
dokumentotyros institutas
Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius, Lietuva
El. paštas: vaiv.ven@gmail.com

Straipsnyje siekiama iširti Lietuvos skautų leidybinę veiklą 1990–2013 metais istoriniame, socialiniame, kultūriniame bei ideologiniame skautybės kontekste. Atliekant tyrimą išaiškėjo skautų leidybos paskatos, reikšmė, intensyvumai, teminiai ir kokybiniai aspektai. Skautų spauda išliko viena iš pagrindinių skautų organizacijos plėtros, komunikacijos, informacijos ir patirties perdavimo priemonių. Lietuvos skautų spauda nėra skirta vien tik vidiniams organizacijos poreikiams tenkinti. Joje gausu ir įvairesnės tematikos veikalų plačiajai visuomenei. Skautų leidybos geografijos ir pagrindinių leidėjų tyrimas parodė, kad pagrindiniai leidybos centrai Lietuvoje buvo nulemti ekonominės ir kultūrinės miestų padėties. Priklausomai nuo istorinės padėties kito ir leidėjų tinklas, tačiau buvo aiškiai matomas lyderis: tarpukario Lietuvoje – Lietuvos skautų sąjunga, išėivijoje – Lietuvių skautų sąjunga, nepriklausomoje Lietuvoje po 1990 m. – Lietuvos skautija. Skautų spauda padeda organizacijai išlaikyti tęstinumą. Tai suvokiant palaikomas pastovus knygų ir periodinės spaudos leidybos intensyvumas.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: *organizacijų leidybinė veikla, Lietuvos skautai, skautų spauda, skautybė.*

ĮVADINĖS PASTABOS

Skautybė – pasaulinis, visuomeninis, savanoriškas, nepolitinis judėjimas, veikiantis pagal Roberto Baden-Powellio suformuotus įstatus, tikslus, principus ir metodus. Pasaulinė skautų organizacija vienija daugiau nei 28 milijonus narių 216 šalių ir vietovių. Skautybės, kaip jaunimo auklėjimo sąjūdžio, užuomazgos glūdi XX a. pradžioje, kai Didžiosios Britanijos armijos karininkas lordas Robertas Baden-Powellis (1857–1941) surengė pirmąją berniukų skautų stovyklą Brownsea (Didžioji Britanija) saloje. Oficialia skautybės pradžia laikomi 1907 metai, nors idėjinių skautiškos veiklos žymių būta jau XIX a. pabaigoje. 1899 metais R. Baden-Powellio sutelkti jaunuoliai savanoriai atliko žvalgų pareigas Mafekingo (dab. Mafikengas, Pietų Afrikos Respublika) apsuptyje¹. Jiems patikėtos pareigos paaiškina žodžio „skautas“ etimologiją (angl. *scout* – žvalgas). Įdomu tai, kad pa-

grindinė skautybės sistemos (ją R. Baden-Powellis išdėstė 1908 m. Anglijoje išleistoje knygoje *Skautybė berniukams* (angl. *Scouting for Boys*), sukurtos karo sąlygomis, misija – nešti pasauliui taiką, skleisti humanizmo idėjas. 1920 metais, įsteigus Tarptautinį skautų biurą, organizacija tapo pasaulinio masto judėjimu, jis 1918 m. pasiekė ir Lietuvą. Judėjimo sėkmę atspindi ir šiandien nuolat augantis savanorių organizacijos narių skaičius.

Skautiškos spaudos lietuvių kalba trūkumas tapo pagrindine priežastimi, stabdžiusia organizacijos pažangą tarpukario Lietuvoje. Nors knygų tiražai tuo metu buvo pakankami, tai neatpirkto menkos knygų pavadinimų įvairovės: išleistos vos 44 knygos. Šį stygių iš dalies kompensavo 117 periodinių leidinių. Sovietinės okupacijos metais, siekdami išsaugoti spaudos tradiciją, Lietuvos skautai ėmėsi dar aktyvesnės knygų leidybos veiklos už tėvynės ribų (išleista net 160 knygų). Kokybiškai reikšmingų periodinių leidinių (pagrindiniai – „Mūsų Vytis“ ir „Skautų aidas“) atsiradimas ir tąsa lėmė kiekybinį (ėjo 58 laikraščiai ir žurnalai) periodikos regresą.

Paradoksalu tai, kad gausiausiu jaunimo judėjimu pasaulyje laikoma skautų organizacija, Lietuvoje įkurta prieš beveik 100 metų ir sėkmingai tęsianti veiklą, stokoja spaudos istorijos tyrimų. Visuomeninių organizacijų spauda, dažnai leista mažais tiražais, vėlai bibliografuota², ne visais istoriniais laikotarpiais laisvai prieinama, nesudarė didesnių poreikių paankstinti šiuos tyrimus. Vis dėlto tokių tyrimų poreikį jaučia ne tik mokslo bendruomenės, bet ir pačios organizacijos nariai.

Retrospektyviai žvelgiant į skautų spaudos istoriją matyti, kad vienas stipriausių impulsų, skatinančių skautus leisti organizacijos spaudą – ankstesniojo skautybės raidos etapo spaudos tyrimai ir bibliografinė medžiaga. Šio straipsnio tikslas – išsamiai išanalizuoti Lietuvos skautų leidybinę veiklą 1990–2013 metais.

Pagrindiniai straipsnio šaltiniai – publikuota skautiška periodika ir knygos, praktinės skautų organizacijų komunikacijos padalinių leidybinės veiklos žinios bei bibliografinės priemonės. Su leidiniais susipažinta bibliografiškai, dalis nagrinėta *de visu*. Sisteminant duomenis apie po 1990 m. Lietuvoje išleistus skautiškus leidinius, naudotasi Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos suvestiniu katalogu LIBIS (www.libis.lt). Nuo nepriklausomybės atgavimo iki 2013 m. Lietuvoje išleistos 37 skautiškos knygos,ėjo 18 laikraščių ir žurnalų. Taip pat remtasi asmeninėmis skautų vienetų leidybos padalinių koordinatorių žiniomis, elektroniniu būdu

1 Pietų Afrikos Respublikoje 1899–1902 m. vyko karas tarp Didžiosios Britanijos ir dviejų Pietų Afrikos respublikų – Oranžijos bei Transvalio. Mafekingo miestas, kurio įgulai vadovavo pulkininkas R. Baden-Powellis, buvo apsuptas vietinių kolonistų. Apsiaustam miestui ginti nepakako turimos kariuomenės, taigi buvo surinkta papildoma savanorių

kuopa, kurios veikla paskatino užgimti skautybės idėją.

2 VĖLAVIČIENĖ, Silvija; POŠKUTĖ, Birutė; KARALIENĖ, Eglė. *Lietuvių išeivijos spaudos bibliografija, 1945–2000*. T. 1: Knygos lietuvių kalba: sisteminė rodyklė. Vilnius, 2002, p. 12.

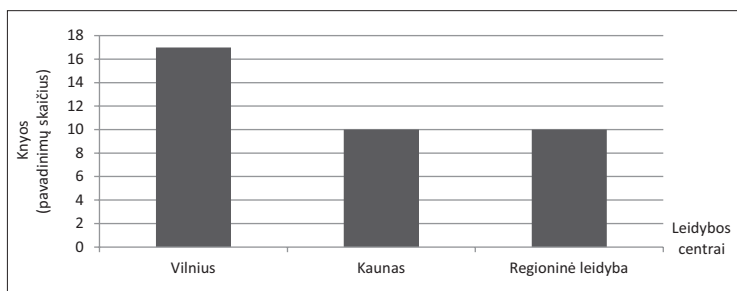
renkant informaciją apie ryšius su spaudos įmonėmis, leidinių tiražus, geografinius aspektus ir kt. Siekiant išsamios spaudos klasifikacijos naudotasi elektroniniuose archyvuose (1945–2000 m. lietuvių išėivijos periodinių leidinių kolekcijoje³ ir žurnalo „Mūsų Vytis“ archyve internete⁴) publikuotais žurnalais bei knygomis.

Straipsnyje pateikiama vaizdinė medžiaga sudaryta remiantis minėtais archyvais ir bibliografinėmis priemonėmis, taip pat *de visu* išnagrinėtais tiriamo laikotarpio leidiniais, saugomais Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Bendruosiuose fonduose, Publikuotų dokumentų archyve, Litanistikos skaityklėje ir Rankraščių skyriuje.

SKAUTŲ KNYGŲ LEIDYBOS LIETUVOJE ATKŪRIMAS

Leidybos tradicija į Lietuvą sugrįžo nepriklausomybės atgavimo metais. Po 1989 m. Vilniuje įvykusio Atkuriamojo Lietuvos skautų sąjungos (toliau – LSS) suvažiavimo į Tėvynę ėmė plūsti emigracijoje sukauptos knygos. Iki XX a. pabaigos diasporos spauda Lietuvos visuomenei nebuvo prieinama. Į mokslinių bibliotekų „specialaus saugojimo“ skyrius patekdavo tik maža dalis užsienyje leistos lietuviškos spaudos. Šie skyriai buvo panaikinti 1988 metais. Tada į laisvai prieinamus fondus buvo perkelti ne tik sovietiniam režimui neįtikę nacionaliniai leidiniai, bet ir visa turima diasporos spauda⁵. Gausus už Tėvynės ribų sukurtas intelektualinis turtas įpareigojo atkurtą Lietuvos skautų organizaciją tęsti išėivijoje puoselėtą leidybinę veiklą. Nors po 1990 m. ir toliau palaikoma egzodo skautų leidybos tradicija (užsienio lietuvių skautų vienetuose), tačiau ji, stengiantis pernelyg neišplėsti šio straipsnio ribų, nagrinėjama nebus.

Pagrindinių leidybos centrų susiformavimą ir jų leidybos mastą lėmė ekonominė ir kultūrinė atkurtos nepriklausomos Lietuvos valstybės miestų padėtis (žr. 1 paveikslą).

1 PAVEIKSLAS. Skautų knygų leidyba (pavadinimais) skirtinguose leidybos centruose 1990–2013 metais

Iš viso nagrinėjamu laikotarpiu Lietuvoje buvo išleistos 37 reikšmingos knygos. Pagrindą sudarė leidyba Vilniaus ir Kauno miestuose (73 proc.).

Nors Vilniuje skautų knygų išleista daugiau negu Kaune, vis dėlto skautų leidybos pradžia sietina kaip tik su Kaunu. Čia 1989 m. Lietuvos ir išeivijos mokslininkų pastangomis atkūrus Vytauto Didžiojo universitetą, 1991 metais buvo atkurta ir Studentų skautų organizacija (toliau – SSO). Po SSO atsikūrimo jos skyriai ėmė veikti ir Vilniuje, Šiauliuose bei Klaipėdoje. Kauno skyrius reikšmingesnio indėlio į skautiškų knygų leidybos mastą neįnešė. Pagrindine priežastimi, lėmusia skautų leidybos mastą Kauno mieste, tapo Lietuvos skautijos (toliau – LS) įkūrimas 1996 metais. Ilgainiui LS tapo didžiausia skautus visoje Lietuvoje vienijančia organizacija. Devynios iš dešimties 1990–2013 m. laikotarpiu Kaune išėjusių knygų – LS nuopelnas. Tai tokie leidiniai kaip *Skautybė berniukams* (1998), *Gerumas turi tapti įpročiu* (2009), *Jaunesniųjų skautų vadovo knyga* (2006), *Skautų vadovui* (2012), *Skautų skiltis* (2012) ir kt. Bene populiariausios (dešimtosios) šio laikotarpio knygos *Pasaulio skautijai – 100 metų* (2009) leidyba rūpinosi Nacionalinis M. K. Čiurlionio muziejus. Į leidinių buvo sudėta skautybės istorija, kurios fragmentai (tekstai, fotografijos ir kitas paveldas) saugomi muziejaus archyvuose.

Vilniuje skautų knygų leidyba rūpinosi LSS, LS ir kitos skautų organizacijos bei jų padaliniai, taip pat pavieniai skautai. Pirmasis skautiškos tematikos leidinys išėjo jau 1990 metais. Tai nežinomo leidėjo aštuonių puslapių apimties brošiūra *Skautai [ateitininkai, Gediminaičiai ir kitos organizacijos]* (1990), apžvelgianti to meto jaunimo organizacijų veiklos metodus. 1990–2013 m. spaudos statistika liudija, kad per šį laikotarpį sostinėje buvo išleista 17 reikšmingų skautiškų knygų, t. y. 46 proc. visos Lietuvos skautiškos knygų produkcijos kiekio.

Prie bendrų šalies skautiškos spaudos apimčių, nors ir daug menkesniu intensyvumu (27 proc. visų leidinių), taip pat prisidėjo regioniniai leidybos centrai: Klaipėda, Plungė, Marijampolė ir kiti didesni miestai. 1990–2013 metais Klaipėdoje išleistos trys, Plungėje ir Marijampolėje – po dvi knygas. Dar po vieną skautišką leidinių išėjo Ginkūnuose, Nemunaityje ir Telšiuose. Šiuos epizodiškus leidybos blyksnius lėmė konkrečios skautų organizacijoje vyravusios sąlygos – veiklos jubiliejų minėjimai (pavyzdžiui, leidinys *Dainuok dainuok, jaunyste* (1999) skirtas Telšių

3 1945–2000 m. lietuvių išeivijos periodiniai leidiniai. Epaveldas [žiūrėta 2015 m. balandžio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.epaveldas.lt/kolekcijos>>.

4 Žurnalo „Mūsų Vytis“ archyvas internete. Mūsų Vytis [žiūrėta 2015 m. balandžio 26 d.]. Prieiga per internetą: <<https://drive.google.com/>

folderview?id=0B-FzsONK959WbzRYeXFlcmJSeU
U&usp=drive_web&ddrp=1#>.

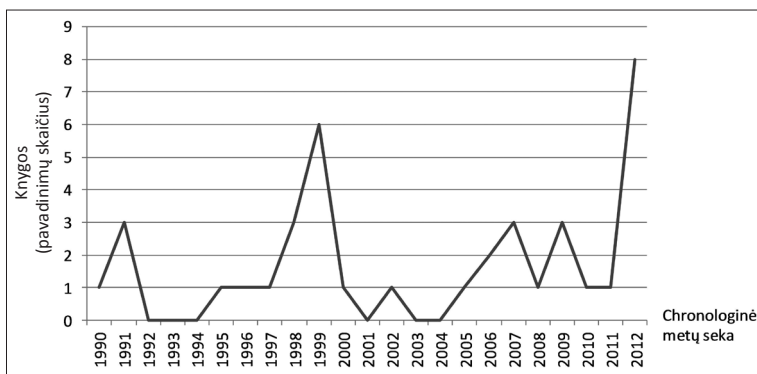
5 VĖLAVIČIENĖ, Silvija; POŠKUTĖ, Birutė; KARALIENĖ, Eglė. *Lietuvių išeivijos spaudos bibliografija, 1945–2000. T. 1: Knygos lietuvių kalba: sisteminė rodyklė*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2002, p. 11.

skautų 10-mečiui paminėti), stovyklos (*Nemunaitis'98: jubiliejinė skautų stovykla* (1998), *Skautiška vasara: rinkinėlis stovyklai* (1999), renginiai (*Pagrindiniai skautybės broožai: 35-osios Pasaulinės skautų konferencijos medžiaga* (2009) ir kita. Nors, žvelgiant iš statistikos perspektyvos, regioninių leidybos centrų apimtys prilygo Kauno leidybos mastams (1 paveikslas), iš tiesų čia daugiausia buvo leidžiamos smulkios, dažnai mažavertės brošiūros: *Pabėgimas* (1991), *Jubiliejinė-tautinė stovykla* (1998), *Skautai – mano kelias* (2002), *Pagrindiniai skautybės broožai* (2009) ir pan.

Nors atkurta Lietuvos nepriklausomybė sudarė tinkamas sąlygas leidybinei veiklai, skautų leidybos dinamikai (žr. 2 paveikslą) įtakos turėjo ne tik istorinės aplinkybės. Ne mažiau svarbus buvo ideologinis nusiteikimas ir geografinė skautiškų vienetų plėtra.

Po atkuriamojo skautų organizacijos suvažiavimo 1989 metais 1990–1995 metų laikotarpiu matoma leidybinės skautų veiklos stagnacija. Neturėdami užtikrintos organizacinės struktūros, skatinami vien idealistinio entuziazmo, atskiri skautų vienetai išleido penkias knygas: *Skautai* (1990), *Balsas iš laisvės kapo* (1991), *Skautai: Dievui–Tėvynei–Artimui* (1991), *Pabėgimas* (1991) ir *Jūrų skautų dainos* (1995). Kiekybiškai produktyvesnis leidybos etapas prasidėjo 1996 m., įsteigus LS ir jos padaliniams iš Kauno ėmus plisti į skirtingus Lietuvos regionus ir Vilnių. Dėl šios priežasties 1996–2000 m. pasižymėjo gana dideliu leidybos šuoliu. Iš 12-osio šio laikotarpio knygų net 50 proc. sudarė regioninių LS leidybos centrų (Plungėje, Marijampolėje, Telšiuose, Klaipėdoje ir kitur) leidiniai, 34 proc. repertuaro buvo išleista Vilniuje, 16 proc. – Kaune.

XXI a. pradžioje, skautų organizaciją ėmus veikti XX a. prasidėjusiems urbanizacijos procesams, pagrindiniai leidybos veiksmai sutelkiami didžiuosiuose

2 PAVEIKSLAS. Skautų knygų leidybos kismas 1990–2013 metais (pavadinimais)

Lietuvos miestuose – Vilniuje ir Kaune. Čia 2005–2013 m. išleidžiama apie 20 reikšmingų skautiškų knygų, iš jų 35 proc. – 2012 metais. Šis spartus leidybos apimčių augimas atskleidžia techninių leidybos galimybių ir skaitytojų auditorijos poreikių koreliaciją. Tobulėjant poligrafinei leidybos bazei, per vienerius (2012) metus išleidžiamos net 7 knygos, o per 22 metų laikotarpį (nuo 1990 m.) buvo išleista 30 knygų. Nors metinės leidybos apimtys svyravo (siekiė iki 6 knygų), žvelgiant statistikos požiūriu, per metus pasirodydavo 1,4 leidinio ir tai neatitiko organizacijos narių poreikių.

LEIDĖJAI IR REPERTUARO POKYČIAI

Leidybinė skautų organizacijos veikla buvo vykdoma dviejų pagrindinių leidėjų kategorijų: pačios organizacijos vienetų ir privačių leidyklų. Pagrindinė skautų organizacijos grandis, kuri aktyviausiai rūpinosi knygų leidyba, – Lietuvos skautija. Jai atstovavo centro valdyba Kaune, taip pat pavieniai tuntas⁶ ir draugovės⁷ regionuose. LS išleido 10 knygų. Dar dvi knygos parengtos bendradarbiaujant su privačiomis leidyklomis – „Naujuoju lanku“ (Kaune) ir „Baltomis lankomis“ (Vilniuje). Tai *Gerumas turi tapti įpročiu* (2009) ir *Skautybė berniukams* (2010). Profesionalių leidyklų paslaugomis šiuo atveju naudotasi stengiantis pasiekti maksimalią leidybinę ir poligrafinę knygų kultūrą. Ši 4-oji knygos *Skautybė berniukams* laida, išėjusi net 2000 egz. tiražu, laikoma vienu kokybiškiausių skautiškos tematikos knygų pavyzdžių.

Po vieną leidinį išleido žurnalo „Skautų aidas“ redakcija ir Lietuvos nacionalinis M. K. Čiurlionio muziejus, tačiau didžiausią knygų produkcijos dalį (65 proc.) sudarė privačių leidyklų darbai. Pastarųjų paslaugomis skautų organizacija naudojosi gana aktyviai, nes tai buvo viena produktyviausių leidybinės veiklos formų. Nors ir turėjusi gana daug patirties šioje srityje, skautų organizacijos valdyba suvokė užsakomosios leidybos pranašumus ir sistemiskumą. Aktyviausiai buvo naudojami šių leidybos įmonių paslaugomis: „Baltijos spaudos ir prekybos bendrovė“, „Baltos lankos“, „Biznio mašinų kompanija“, „Justitia“, „Laisvoji jūra“, „Lietuvos piligrimų bendrija“, „Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla“, „Mintis“, „Naujasis dienovidis“, „Periodika“, „Techlab“, „Trys žvaigždutės“, „Vilniaus dailės akademijos leidykla“ (Vilniuje), „Druka“, „Klaipėdos rytas“ (Klaipėdoje), „Saulutės leidybos draugijos centras“, „Ž. Pilitausko leidybos centras“ (Plungėje), „Ardor“, „Vilkaviškio vyskupijos katechetikos centro dauginimo baras“ (Marijampolėje), „Discens“ (Ginkūnuose),

6 Tuntas – struktūrinis skautų organizacijos padalinys, susidedantis iš ne mažiau kaip dviejų draugovių.

7 Draugovė – mišrus ar vienalytis skautų organizacijos padalinys, kurį sudaro nuo dviejų skilčių.

„Alytaus spaustuvė“ (Alytuje). Bendras knygų skaičius, išleistas naudojantis privačių leidyklų paslaugomis, siekė 23 vnt. (65 proc.).

Atsikūrusi Lietuva paveldėjo susiformavusį, bet taip pat besiplečiantį poligrafijos įmonių tinklą. Spaustuvių gausa lėmė tai, kad skautų organizacija spaudos darbus atliksiančią įmonę rinkdavosi pagal geografinius, kokybinius ir finansinius rodiklius. Visa 1990–2013 m. knyginei skautų spaudos produkcija buvo išspausdinta 16-oje spaudos įmonių⁸. Regioninių leidybos centrų spaustuvių reikšmė nebuvo didelė, jose išleista vos po vieną leidinį: *Skautai – mano kelias* (2002) – Alytaus spaustuvėje ir *Kelio ženklai: skautiškas maldynėlis* (2008) – spaustuvėje „Druka“ (Klaipėda). Didesnis indėlis priklauso spaudos bendrovei „Klaipėdos rytas“. Čia išspausdintos trys skautiškos knygos: *Skautybė berniukams* (1998), *Jubiliejinė-tautinė stovykla: 80-ies metų jubiliejus* (1998) ir *Gerumas turi tapti įpročiu* (1999). Pagrindinės skautų organizacijai paslaugas teikusios poligrafijos įmonės buvo susitelkusios didžiuosiuose Lietuvos miestuose: Vilniuje – „StepArc“ (išspausdino 4 skautiškas knygas), „Indigo Print“ (1), „Standartų spaustuvė“ (3), „Spauda“ (1), „Biznio mašinų kompanija“ (1), „Baltijos spaudos ir prekybos bendrovė“ (1), „Sapnų sala“ (1), „Akritas“ (1) ir „Mokslo aidai“ (1); Kaune – „Spindulys“ (2), „Morkūnas ir Ko“ (2), „Kopa“ (1) ir „Aušra“ (1).

Regioninių skautų vienetų leidybos centrai poligrafijos įmonių, kurių paslaugomis galėtų naudotis, neturėjo. Leidiniai buvo spausdinami didžiųjų Lietuvos miestų spaustuvėse, pavyzdžiui, Plungės skautų vienetų leidėjai naudojosi „Standartų spaustuvės“ (Vilnius) ir „Klaipėdos ryto“ (Klaipėda) paslaugomis. Pasitaikydavo ir tokių atvejų, kad dėl kokybinių ar finansinių paskatų Vilniaus leidėjai darbus spausdindavo Kaune, ir atvirkščiai. Pavyzdžiui, Vilniuje „Minties“ ir Lietuvos rašytojų sąjungos leidyklose išleistos knygos – B. Aleknavičiaus *Vydūnas* (1999) ir E. Gudavičiaus *Lietuvos istorija* (1999) – spausdintos Kauno „Spindulio“ spaustuvėje, nes pastarojoje buvo sudaromos finansiškai palankesnės sąlygos didelės apimties veikalų spaudos darbams. Vilniaus „StepArc“ spaudos bendrovėje buvo sudarytos užsakovui naudingos mažatiražės spaudos galimybės. Dėl šios priežasties spaustuvės paslaugomis naudojosi ne tik Vilniaus, bet ir Kauno (Lietuvos skautijos knygos *Skautų vadovui* (2012), *Skautų skiltis* (2012), *Sukurkime skautišką projektą! Įvadas į projektinę veiklą skautavime* (2012), *Ugdomieji užsiėmimai jaunesniesiems skautams (7–11 m.)* (2012) čia išspausdintos 500 egzempliorių tiražu) skautų vienetai. Toks bendradarbiavimas teikė ekonominės naudos ne tik leidėjams (skautų vienetams), bet ir poligrafijos įmonėms, kurių paslaugomis pastarieji naudojosi.

Skautiškų to meto knygų repertuarą atspindi ne tik leidinių tematika ir tipologija, bet ir jų kiekiai bei tiražai. Daugiau nei 80 proc. (30 vienetų) viso asortimento sudarė reikšmingos, didelės apimties (nuo 50 iki 662 puslapių) knygos,

pavyzdžiui, *Sukurkime skautišką projektą!* (2012), *Skautybė berniukams* (2010), *Lietuvos istorija* (1999) ir pan. Kiti septyni leidiniai – mažesnės nei 48 puslapių apimties brošiūros, skirtos konkrečių skautų vienetų veiklos sukaktims paminėti ar renginiams, veiklos gairėms išdėstyti, įforminti dainynams. Paprastai tokio tipo leidiniais rūpinosi mažesnieji regioninės leidybos centrai Plungėje, Ginkūnuose, Nemunaityje ir kt. Brošiūros buvo leidžiamos kur kas mažesniais tiražais (200–300 egz.), nei įprasta to meto skautiškoms knygoms. Reikšmingiausių knygų tiražai siekė iki 3000 ar net 7000 egzempliorių. Tokia gausa pasirodydavo ne tik skautų organizacijos nariams, bet ir plačiajai visuomenei aktualios knygos, tokios kaip *Lietuvos istorija* (1999) ar *Kelio ženklai: skautiškas maldynėlis* (2008). Vidutinis tiražas paprastai svyravo nuo 500 iki 1000 egzempliorių (pvz.: *Jaunesniųjų skautų vadovo knyga* (2006), *Skautiško pradžiamokslio knygelė* (2007), *Ugdomieji užsiėmimai jaunesniesiems skautams (7–11 m.)* (2012) ir kt. – 500 egz., *Dainuok dainuok, jaunyste* (1999), *Ketvirtoji upė* (2000), *Pasaulio skautijai – 100 metų* (2009) ir kt. – 1000 egz.).

Teminė skautiškų knygų analizė atskleidžia skautų organizacijos interesų dinamiką. Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Bibliografijos ir knygotyros centro kassavaitiniame biuletenyje „Ekspresinformacija apie naujus spaudinius, išėjusius Lietuvoje“ 1990–2013 m. skautiški leidiniai skirstomi į penkias pagrindines kategorijas. Keletas darbų priskiriama sritims „Religija. Teologija“ (pvz., *Kelio ženklai: skautiškas maldynėlis*, 2008), „Istorija“ (pvz., *Lietuvos istorija*, 1999) ir „Pažintinė literatūra vaikams“ (pvz., *Skautiška vasara: rinkinėlis stovyklai*, 1999). Kiek gausesnė skiltis „Grožinė literatūra. Literatūros mokslas“ (pvz., *Ketvirtoji upė*, 2000); *Dainuok dainuok, jaunyste*, 1999).

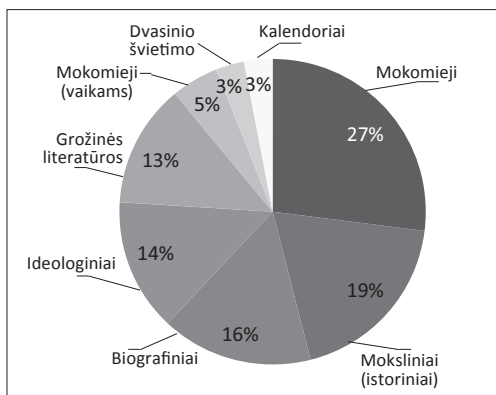
Vis dėlto dauguma skautiškų knygų registruojama skirsnyje „Politika“⁹. Skautų organizacijos ideologijos ir veikimo principų kontekste¹⁰ ši klasifikacija neatitinka skautiškų leidinių apolitiškumo nuostatos. Objektiviai perklasifikuojant 2005–2012 m. leidinius, patenkančius į „Politikos“ kategoriją, galima pastebėti chronologiškai kintančius skautų organizacijos interesus. 2005–2006 m. skautų organizacijai ėmus sparčiai plėstis geografiškai ir gausėti narių atžvilgiu, aktyviai leista mokomoji literatūra, apžvelgianti veiklos gaires (*Skautų skiltis*, 2005; *Jaunesniųjų skautų vadovo knyga*, 2006). 2006–2007 m. orientuotasi į skautybėje pasižymėjusių asmenų biografijų leidybą (*Jonas Kuprionis – skautas*, 2006; *Debesų*

8 12–37 leidinių spaudos duomenys nėra žinomi.

9 Laikantis UDK sistemos, jaunimo ir vaikų organizacijų spauda indeksuojama skyriuje „Politika“, – teigia Aldona Barodicaitė, Lietuvos nacionalinių agentūrų skyriaus Leidybinio katalogavimo

agentūros vadovė; Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka.

10 Visos Lietuvos skautų organizacijos VĮ „Registų centre“ įregistruotos kaip visuomeninės, savanoriškos, nepolitinės organizacijos.

3 PAVEIKSLAS. Lietuvos skautų 1990–2013 m. leidinių teminis pasiskirstymas

karžygys, 2007; *Legenda apie Praną Žižmarą*, 2007). 2009–2010 m. sugrįžta prie judėjimo ideologijos aiškinimų (*Pagrindiniai skautybės bruožai*, 2009; *Skautybė berniukams*, 2010). Paskutiniais nagrinėjamo periodo metais (2011–2012) gausiausiai buvo leidžiamos istorinės, skautybės raidą Lietuvoje ir pasaulyje atspindinčios knygos (*Skautai. Dievui, Tėvynei, Artimui! skautybė pašto ženkluose*, 2001; *Po lelijėlės vėliava: prisiminimai apie skautybę*, 2012; *Kupiškėnų skautai ir šauliai: glausta apžvalga*, 2012).

Pagal tikslinę paskirtį¹¹ nagrinėjant 1990–2013 m. leidinių imtį (žr. 3 paveikslą) matyti, kad didžiausią procentinę dalį –

27 proc. (10 knygų) – sudaro mokomieji leidiniai. Mažiausiai dėmesio skiriama dvasinio švietimo leidiniams (1 knyga) ir kalendoriams (1).

SKAUTŲ PERIODINĖS SPAUDOS LEIDYBOS ORGANIZAVIMAS

Siekiant ištirti, kaip po Lietuvos nepriklausomybės atgavimo transformavosi ir plėtojosi į Tėvynę iš užsienio grąžinti (ir naujai įsteigti) periodiniai leidiniai, kyla šaltinių patikimumo problemų. Suvestiniame Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos elektroniniame kataloge pateikiami 1990–2013 m. skautiškos periodinės spaudos duomenys neatspindi realaus to meto leidinių skaičiaus. Netiksliai ir įvairių metų bibliografijos rodyklėse „Lietuvos periodika“ pateikiama statistika. Dėl šios priežasties tyrime buvo remiamasi Lietuvos skautų organizacijų leidybos ir komunikacijos skyrių koordinatorių pateiktais duomenimis. Tikėtina, kad dėl to gali pasitaikyti į bendrą imtį nepatekusių periodinių leidinių. Kita vertus, nuokrypis nuo realios situacijos neturėtų būti didelis ir lemti neadekvataus skautiškos periodikos tendencijų vaizdo.

Nagrinėjamoju laikotarpiu skautų organizacijos laikraščių ir žurnalų raidą lėmė istorinis kontekstas. Visuomeninių organizacijų spaudai kelią atvėrė pirmasis viešai atgimimo laikotarpiu (1988) pasirodęs Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio leidinys „Sąjūdžio žinios“¹². Iki šio įvykio periodinė skautų spauda buvo leidžiama už Lietuvos ribų arba savilaidos būdu, vengiant cenzūros ir slaptai platinant egzempliorius konkreto vienetui nariams. Ryškiausi antrosios situacijos pavyz-

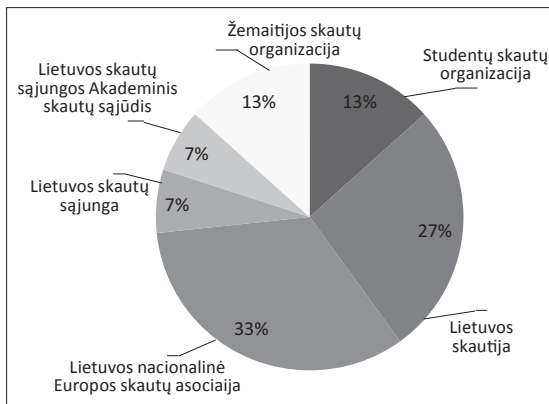
džiai – 1986 ir 1989 metais pradėtas leisti Lietuvos skautų brolijos „Algimanto“ draugovės laikraštis „Žemaičių skautas“ ir LSS Šiaulių miesto „Skautų aidas“. Leidiniai buvo prieinami tik konkrečioms skautų vienietams (pirmasis – Telšių pirmajai draugovei, antrasis – Šiaulių miesto tuntui). „Žemaičių skautas“ dvisavaitiniu dažnumu su pertraukomis leistas iki pat 1989 metų, „Skautų aidas“ savo ruožtu mėnesiniu dažnumu ėjo iki 1990 metų.

Pirmuoju oficialiu, visiems skautų organizacijos nariams skirtu periodiniu leidiniu tapo Atkuriamojo Lietuvos skautų sąjungos suvažiavimo štabo biuletėnis „Skautas“. Nors ir ne spaustuviniu būdu, šis biuletėnis įvairiu dažnumu ėjo visus 1989-uosius metus. Iš viso buvo parengti šeši numeriai ir jie padėjo pamatą laisvos ir necenzūruojamos skautų spaudos plėtrai. Oficialus spaudos ir kitų žiniasklaidos įstatymas, įtvirtinęs pagrindines spaudos laisvės nuostatas, buvo priimtas 1990 metais¹³. Ši situacija atvėrė kelias legaliai skautų organizacijos leidybinei veiklai. Iš viso po 1990 m. (iki 2013 m.) pradėta leisti 15 darbų. Reikšmingiausi jų – „Skautų aidas“ (toliau – SA) ir „Mūsų Vytis“ (toliau – MV).

Likusių 13 laikraščių egzistavimo nuopelnai priskiriami šešioms pagrindiniams leidėjams (žr. 4 paveikslą).

Atkūrus Lietuvos skautų organizaciją, buvo juntamas skautų ideologiją ir veiklos metodus nagrinėjančios literatūros stygius. Šį nepriteklių ėmėsi mažinti Lietuvos skautų sąjunga (1998 m. Vilniuje leido mėnesinį laikraštį „Budėk“) ir išėivijos Lietuvos skautų sąjungos padalinys Lietuvoje – Akademiniš skautų sąjūdis. Pastarojo pastangomis jau 1991 m. pradėjo eiti mėnesinis Vilniaus skautų dr. Jono Basanavičiaus draugovės informacinis biuletėnis „Laužas“. Nors ir mažesnio formato, neišraiškingo apipavidalinimo, šie leidiniai skaitytojų buvo itin laukiami, išsiilgus laisvo ir necenzūruoto žodžio.

Žemaitijoje skautiškos informacijos stygių buvo mėginama kompensuoti vietinių skautybės entuziastų leidžiamais laikraščiais. Žemaitijos krašto skautų

4 PAVEIKSLAS. Pagrindiniai 1990–2013 m. skautų periodinių leidinių leidėjai ir leidybos apimtys

11 JANONIS, Osvaldas. *Bibliografijos teorija*. Vilnius, 2009, p. 82.

12 BURNEIKIENĖ, Genovaitė. Lietuvos periodi-

nės spaudos sistemos raidos ypatumai (1988–2003). *Knygotyra*, 2005, t. 45, p. 144.

13 Ten pat.

organizacija įsikūrė 1989 m. Mažeikiuose. Tų pačių metų rugpjūčio mėnesį pasirodė „Skautų aidas“ – jau minėtas Šiaulių miesto tunto leidinys. *Šiame tautos atgimimo laikotarpyje Šiaulių skautai nutarė atgaivinti buvusį populiarių skautų organizacijos laikraštį „Skautų aidas“, kuris pradėjo savo sunkų kelią Šiauliuose, – pirmajame numeryje rašė „Skautų aidas“ redakcinės kolegijos pirmininkas V. Jurkėnas. Nors leidėjų užmojai buvo dideli, stengtasi pasiekti pavyzdinio to meto laikraščio, Antano Saulaičio redaguoto „Skautų aidas“, kokybę – leidinys gyvavo vos vienerius metus. „Skautų aidas“ išėjo šeši numeriai, o tiražas tesiekė 200 egzempliorių.*

1991 m. Žemaitijos krašto skautų organizacija, iki tol buvusi pavaldi Lietuvos skautų sąjungai, surengė steigiamąją konferenciją, kurioje balsų dauguma nutarė įkurti nepriklausomą Žemaitijos skautų organizaciją (toliau – ŽSO). Galutinai susiformavus ŽSO, 1991 m. pabaigoje dienos šviesa išvydo laikraštis „Skautai“. Laikraščelio tiražas jau buvo didesnis (siekiė ne 200, o 300 egzempliorių), tačiau jo periodiškumo išlaikyti nepavyko – išėjo vos trys numeriai. Žemaitijoje taip pat leista ir daugiau laikraštėlių – „Žemaitijos skautai“, „Piligrimas“, „Pėdsekys“ ir „Spyglys“¹⁴. Pastarieji 100–200 egz. tiražu buvo išplatinti po visą Žemaitiją, tačiau į statistiką nėra įtraukiami, nes jų išėjo po vieną numerį. Praėjus 20 metų, ŽSO vėl ėmėsi leidybos darbų. Mažeikiuose pradėtas leisti laikraštis „Ruoda“. Jis ėjo ne tik popierine, bet ir šiuolaikiškesne elektronine versija, tačiau tai nelėmė leidinio tęstinumo. Parengus du laikraščio numerius, darbai nutraukti dėl asmeninių redakcijos entuziastų priežasčių.

Prie skautų organizacijos leidybos, praėjus keleriems metams po įsteigimo (1992), prisidėjo ir Lietuvos nacionalinė Europos skautų asociacija (toliau – LNESA). Pirmasis laikraštis, pavadintas „Europos skautas“, pasirodė 1997 m. ir įvairiu dažnumu (išskyrus 2001, 2005–2007 m.) leistas Vilniuje iki pat 2012 metų. Ne toks ilgalaikis, tačiau ne mažiau reikšmingas kitas ankstyvojo laikotarpio laikraštis „Bebudintis bizonas“ (1998). Pagrindinis jo vertės matmuo tas, kad leidinys buvo rengiamas ir platinamas ne Vilniuje, kur tuo metu jau ir taip nestigo skautiškos spaudos, o Kaune. Sekant pastarojo pavyzdžiu, periodine spauda imta rūpintis ir kituose miestuose įsikūrusiuose LNESA padalinuose. Dar vienas laikraštis („Mauglis“) 2003 m. pradėtas leisti Kaune, 2000 m. Mažeikiuose – „Takas“, 2000–2003 m. Klaipėdoje – „Šarkų žinios“. Iš viso 1990–2013 m. laikotarpiu LNESA rūpinosi penkių laikraščių leidyba.

Dviejų įtakingiausių organizacijų – Lietuvos skautijos ir Studentų skautų organizacijos – leidybinę veiklą periodikos srityje reikia analizuoti dviem kryptimis. Pirmiausia, šios organizacijos – tai ilgiausiai gyvuojančių, reikšmingiausių leidinių „Skautų aidas“ (LS) ir „Mūsų Vytis“ (SSO) tęsėjos. Antra, LS ir SSO leidėjų pastangomis periodinė skautų spauda perkelta į naują, šiuolaikiškesnę lygmenį – pradėtos

leisti elektroninės laikraščių versijos. Siekiant užtikrinti efektyvią organizacijos narių komunikaciją ir informavimą, 2010 m. LS pirmija¹⁵ pradėjo leisti elektroninį naujienlaiškį „Akelos uola“. Svarbiausios žinios Lietuvos skautijos vienetams įvairiuose miestuose ir visiems suaugusiems organizacijos nariams tapo prieinamos turint kompiuterį ir interneto prieigą. Naujienlaiškis leidžiamas kas mėnesį ir yra erdvė ne tik oficialioms organizacijos žinioms, bet ir skautų vienetų naujienoms, jaunimo iniciatyvoms viešinti, kitų organizacijų informacijai skelbti¹⁶. Neišnyko ir individualių vienetų informaciniai leidiniai (pavyzdžiui, LS Kernavės tunto laikraštis „Mokas“, nuo 2008 m.), skirti vidinei vieneto komunikacijai palaikyti.

Studentų skautų organizacija, be laikraščio „Mūsų Vytis“, nuo 1999 m. rūpinasi laikraščelio „Ad Meliorem!“ („Vis geryn!“) leidyba. Tradiciškai kiekvieną numerį leidžia vis kitas skyrius (SSO skyriai įsikūrę įvairiuose Lietuvos miestuose). Per 1999–2013 m. laikotarpį dienos šviesą išvydo daugiau nei 40 numerių. Laikraščelio puslapiuose įamžintos aktualijos, renginiai ir išpūdziai pateikiami lengva humoristine forma. „Ad Meliorem!“ – senas tradicijas turintis laikraštis, išsirutuliojęs iš išeivijoje leisto biuletenio „Vytis II dalis“. Toks leidinio nepriklausomoje Lietuvoje tęstinumas patiprina skautų periodikos naudingumą organizacijai ir įrodo išeivijos skautų žurnalų, kaip tolesnės leidybos pamato, reikšmę.

REIKŠMINGIAUSI PERIODINIAI LEIDINIAI

Apie skautiškų periodinių leidinių reikšmę organizacijai ryškiausiai byloja dviejų egzilyje leistų ir Lietuvoje po 1990 m. atgaivintų žurnalų „Skautų aidas“ bei „Mūsų Vytis“ raidos perspektyvos.

„Skautų aidas“, iki šių dienų leidžiamas emigracijoje – Oak Lawne (Jungtinės Amerikos Valstijos), 1990 m. kaip Lietuvos skautų sąjungos mėnraštis atkurtas ir Lietuvoje. Dviejų leidybos vietovių faktas pabrėžia žurnalo reikalingumą ir reikšmę skautiškai visuomenei. Į tai atsizvelgiant, artimiausiuose Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos planuose įrašytas darbas – skaitmeninti visus išeivijoje ir Lietuvoje išleistus bei toliau leidžiamus „Skautų aidos“ numerius.

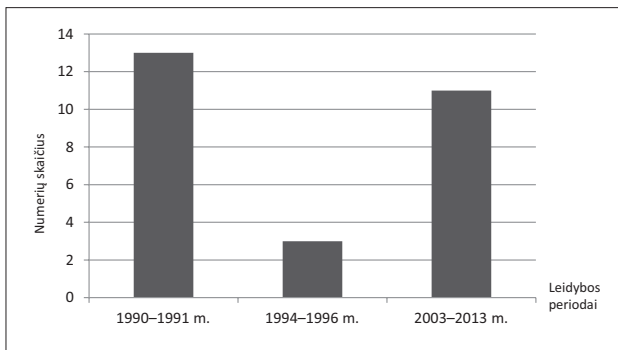
Laikraščio raida ir periodiškumas niekuomet nebuvo pastovūs (5 paveikslas). Leidinio atkūrimo aplinkybes palengvino 1990 m. vasario 9 d. priimtas Spaudos ir kitų masinės informacijos priemonių įstatymas. Teisę steigti periodinius leidinius

14 LIUTIKAS, Darius. Žemaitijos skautų leidiniai. *Skautų aidas*, 1994, nr. 4, p. 24.

15 Pirmija – aukščiausias vykdomasis skautų organizacijos organas, įgyvendinantis tarybos nutarimus. Rūpinasi ūkine veikla, sudaro veiklos planą ir

biudžetą, tvarko einamuosius organizacijos reikalus, vykdo kitas įstatuose ir nuostatuose nurodytas funkcijas.

16 *Lietuvos skautijos veiklos ataskaita 2011 m.* Vilnius, 2011, p. 5.

5 PAVEIKSLAS. Laikraščio „Skautų aidas“ numerių skaičius skirtingais raidos etapais

gavo ne tik valstybinės, politinės, bet ir visuomeninės organizacijos, mokslo draugijos, religinės bendruomenės ir pavieniai asmenys. Galutinai laisva ir necenzūruojama periodinė spauda tapo po 1990 metų kovo 11 d. – Lietuvos Nepriklausomybės akto deklaracijos.

Klaipėdoje pradėtas leisti „Skautų aidas“ ėjo vos vienerius metus, tačiau buvo išleista net 13 laikraščio numerių. Ši situacija – puiki skautų organizacijos leidėjų (iš esmės vyriausiojo redaktoriaus, LSS nario V. Kudarausko) entuziazmo ir jos narių žinių troškimo išraiška. Po 1992–1993 m. pertraukos 1994 m. Romualdo

1923 metų „Skautų aidas“ viršelis

1940 metų „Skautų aidas“ viršelis

Tupčiausko pastangomis „Skautų aidas“ atkurtas Vilniuje, kur buvo leidžiamas iki 1996 metų. Dėl lėšų stokos šiuo laikotarpiu išėjo vos trys numeriai. Nuo 2003 m. (1997–2002 m. leidžiamas nebuvo) iki šių dienų sėkmingai gyvuoja Kaune Lietuvos skautijos pirmijos iniciatyva. 2003–2013 m., palaikant kasmetį periodiškumą, išleista 11 žurnalo numerių.

Ankstyvųjų „Skautų aidas“, kaip vieno pirmųjų skautiškų Lietuvos atgimimo laikotarpio laikraščių, numerių tematikoje reikšmingą vietą užėmė šalies pertvarkos požymiai. Buvo spausdinami ne tik skautiški, bet ir plačiau visuomenei aktualūs polemniai straipsniai aktualiomis politikos (pavyzdžiui, „Šalies Prezidentas pažadėjo paremti skautus“), geografijos („Kas iš tikrųjų atrado Ameriką?“), technikos („Dviracio kelias“), laisvalaikio („O buriuoti įdomu...“), istorijos („Istorijos pamoka KGB kalėjime“), kultūros („Susipažinkime – Pasaulio lietuvių jaunimo sąjunga“) bei socialinio gyvenimo („Vaiko teisės“) temomis. „Skautų aidas“, išlaikydamas apolitiškumą, buvo demokratinės pakraipos leidinys. Tokius necenzūruojamus, objektyvius straipsnius mielai skaitė įvairaus amžiaus, pažiūrų ir išsilavinimo žmonės. Leidinio rengėjai stengėsi išlaikyti optimistišką toną. Tai viena iš pagrindinių priežasčių, kuri padėjo išsaugoti nekintantį skaitytojų branduolį ir lėmė žurnalo išlikimą iki šių dienų.

Daugumos pirmųjų Sąjūdžio laikotarpio leidėjų periodiniai darbai buvo rašomi rašomąja mašinėle, dauginami rotaprintu. Kai kurie buvo renkami kompiuteriu ir spausdinami poligrafine technika¹⁷. „Skautų aidas“ nuo pat leidybos darbų pradžios 1990 m. buvo spausdinamas spaustuvėse (pavyzdžiui, A. Paulausko poligrafijos firmoje Vilniuje), kruopščiai suredaguojamas ir techniškai parengiamas. Šie veiksniai padėjo leidiniui įsitvirtinti skaitytojų sąmonėje ir išlaikyti tęstinumą. Nors „Skautų aidas“ nuo pat įsteigimo Lietuvoje pasižymėjo gana dideliais tiražais (1990 m. – 19 000 egz., 1994–1996 m. – 2000 egz.), dėl ekonominių ar logistinių priežasčių leidinys ne visada pasiekdavo skaitytoją. 2009 m. Lietuvos skautijos pirmija žengė svarbų žingsnį šios problemos sprendimo link. Žurnalas imtas leisti ne tik įprasta popierine, bet ir elektronine versija. Pastaroji skelbiama svetainėje www.skautai.lt ir išeina kas ketvirtį.

Žurnalo „Mūsų Vytis“ leidyba iš Jungtinių Amerikos Valstijų 2004 m. perkeliama į Lietuvą (Vilnių). Nors pagrindiniu žurnalo leidėju laikoma Studentų skautų organizacija, prie žurnalo turinio kokybės ir leidybos darbų, komunikuodamas elektroniniu būdu, prisideda ir Lietuvių skautų sąjungos Akademiniis skautų sąjūdis (Jungtinėse Amerikos Valstijose). „Mūsų Vyčio“ raida chronologiniu požiūriu kur

17 URBONAS, Vytas. Lietuvių periodinė spauda: raidos istorija ir dabartis. Iš *Lietuvių periodinė spauda*. Vilnius; Trakai: [s. n.], 1995, p. 56.

kas tolydesnė nei laikraščio „Skautų aidas“. Vos tik pradėtas leisti žurnalas įgauna metinį periodiškumą, tačiau dėl 2010–2011 ir 2013 m. pertraukų 2004–2013 m. laikotarpiu išeina ne 10, o 7 numeriai. Skirtingai nei „Ad Meliorem!“ (vienas iš dviejų SSO leidžiamų periodinių leidinių, kurio kiekvienas numeris leidžiamas vis kito SSO skyriaus skirtinguose miestuose), „Mūsų Vytis“ turi nuolatinę redakcinę kolegiją ir yra leidžiamas SSO Vilniaus skyriuje.

Akivaizdžiai nuo lengvo pobūdžio laikraščio „Ad Meliorem!“ skiriasi ir žurnalo „Mūsų Vytis“ tematika. Leidinio turinio ypatybes atskleidžia nuo 2008 m. besikartojanti viršelio paantraštė „Skautiškos minties žurnalas“. Tai intelektualus leidinys, kuriame gvildenamos sudėtingos skautiškos istorinės (pavyzdžiui, „Prieš 20 metų“), organizacinės („Kas yra kas: Lietuvos skautiškų organizacijų apskritis stalas“), mokslinės („Interviu su naujais mokslų daktarais skautais fil.¹⁸ Laura Varžinskienė ir Giedriumi Židoniu“), religinės („Kunigystė“), biografinės („Profesorius Steponas Kolupaila – studentų skautų bičiulis, garbės narys), ideologinės („Ideologiniai akademiniai skautų ieškojimai iševijoje“), patriotinės („Apie pilietiškumą“), tarptautinės („Akademinių skautavimo atgimimas Prahoje“), šeimos („Kaip mūsų šeimas veikia kultūrinis kontekstas“), karjeros („Kas, jeigu ne mes patys tą padarysim“) ir kitos panašaus pobūdžio temos. 2009 m. leidinyje atsiranda nauja siltis „Budėk!“, skirta vienetų vadovams. Joje pateikiami praktiniai skautų užsiėmimų pavyzdžiai.

Siekiant įveikti ekonominius „Mūsų Vyčio“ leidybos sunkumus, stengiamasi rasti finansavimo šaltinių. Parengiamuosius žurnalo darbus ir spausdinimą nuo pat įsteigimo remia „Vydūno jaunimo fondas“ (Jungtinės Amerikos Valstijos), pavienių numerių laidos yra prisidėjusi ir Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija (pagal ilgalaikę pilietinio ir tautinio ugdymo programą). Tačiau to nepakanka siekiant išlaikyti ne tik „Mūsų Vyčio“ periodiškumą, bet ir kokybę. Dėl šios priežasties SSO teikia įvairių projektų paraiškas Lietuvos mokslo tarybai. Pavyzdžiui, 2009 m. buvo pateikta projekto „Ad Meliorem“ paraiška ir gautas finansavimas žurnalo rengimo darbams, maketavimui, leidybai, spaudai ir platinimui Lietuvos regionuose¹⁹.

Lietuvoje leidžiant MV, niekada nebuvo rengiami žurnalo priedai. Pirmasis pasirodė 2008 m. Lietuvoje ir Kanadoje. Tai verstinis (vertė Veronika Kulikauskaitė) lietuviško žurnalo „Mūsų Vytis“ variantas anglų kalba, skirtas Amerikos lietuvių skautų organizacijai. „Our Knight“ sudarė įdomiausi ir reikšmingiausi paskutinių „Mūsų Vyčio“ numerių straipsniai. Tais pačiais metais skauto Pavelo Mikriukovo iniciatyva buvo baigtas sudaryti skaitmeninis visų ankstesnių iševijoje ir Lietuvoje leistų šio žurnalo numerių archyvas. Darbai truko beveik metus, šios pastangos atskleidžia istorinę žurnalo vertę ir jo naudą Lietuvos skautų organizacijai.

Išvados

Nepriklausomybę atgavusioje Lietuvoje atsikuriančią skautų organizaciją imtis leidybos darbų padaršino žinios apie sėkmingą išeivijos lietuvių leidybinę veiklą. Nuo 1990 m. skautiška spauda rūpinamasi siekiant tęsti patirties perdavimo rašytine forma tradiciją. Nuo nepriklausomybės atgavimo iki 2013 m. Lietuvoje išleistos 37 skautiškos knygos, rūpintasi 18 laikraščių ir žurnalų leidyba.

Skautų leidybos geografija grįsta loginiais plėtros dėsniais. Pagrindinių leidybos centrų susiformavimą nepriklausomoje Lietuvoje nulėmė ekonominė ir kultūrinė miestų padėtis: 73 proc. visos spaudos produkcijos išleista didžiuosiuose miestuose (Vilniuje ir Kaune), kiti 27 proc. – regioniniuose leidybos centruose. Leidžiant skautišką spaudą naudojamosi plačiomis techninėmis poligrafijos įmonių galimybėmis. Leidžiama daugiataražė, didelės apimties, rimto turinio spauda.

Lietuvoje leidybinė skautų veikla vykdoma dviem kryptimis: per organizacijos vienetus (aktyviausia leidėja laikoma Lietuvos skautija, išleidusi 27 proc. visos produkcijos) ir privačias leidyklas. Pastarųjų paslaugomis naudojamosi suvokiant užsakomosios leidybos pranašumus ir sistemiskumą.

Skautų spauda, kaip ideologijos ir veiklos visuma, yra reikšmingas skautų organizacijos išlikimo ir plėtros veiksnys. Tai suvokiant stengiamasi išlaikyti nekintantį knygų leidybos intensyvumą ir periodinių leidinių tęstinumą. Skautų spaudos leidybos perspektyvas praplečia ir tai, kad organizacija pradeda rūpintis skaitmeninių žurnalų leidyba, taip pat skaitmenina senuosius išeivijos ir tarpukario Lietuvos periodinius leidinius. Nors šiai nekomercinės leidybos kryptčiai kliudo menkas finansavimas, skautų organizacijos komunikacijos ir leidybos padaliniai laikosi toliaregiškos politikos – siekiama veiklos tęstinumo. Tai pagrindinė prielaida, leidžianti teigiamai vertinti skautų spaudos leidybos perspektyvas.

Šaltiniai ir literatūra

1. JANONIS, Osvaldas. *Bibliografijos teorija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009. 204 p.
2. *Lietuvos skautijos veiklos ataskaita 2011 m.* Vilnius: Lietuvos skautija, 2011. 50 p.
3. URBONAS, Vytas. Lietuvių periodinė spauda: raidos istorija ir dabartis. Iš *Lietuvių periodinė spauda*. Vilnius; Trakai: [s. n.], 1995. 61 p.
4. VĖLAVIČIENĖ, Silvija; POŠKUTĖ, Birutė; KARALIENĖ, Eglė. *Lietuvių išeivijos spaudos bibliografija, 1945–2000*. T. 1: Knygos lietuvių kalba: sisteminė rodyklė. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2002. 755 p.
5. BURNEIKIENĖ, Genovaitė. Lietuvių periodinės spaudos sistemos raidos ypatumai (1988–2003). *Knygotyra*, 2005, t. 45, p. 142–154.
6. LIUTIKAS, Darius. Žemaitijos skautų leidiniai. *Skautų aidas*, 1994, nr. 4, p. 24.
7. Studentų skautų organizacijos projektas „Ad Meliorem“. *Mūsų Vytis*, 2009, Nr. 1/2, p. 95.

18 Fil. – filisteris. Studentų skautų organizacijos narys, baigęs studijas.

19 Studentų skautų organizacijos projektas „Ad Meliorem“. *Mūsų Vytis*, 2009, Nr. 1/2, p. 95.

Meliorem“. *Mūsų Vytis*, 2009, nr. 1/2, p. 95.
8. *1945–2000 m. lietuvių išeivijos periodiniai leidiniai*. Epaveldas [žiūrėta 2015 m. balandžio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.epaveldas.lt/kolekcijos>>.

9. *Žurnalo „Mūsų Vytis“ archyvas internete*. Mūsų Vytis [žiūrėta 2015 m. balandžio 26 d.]. Prieiga per internetą: <https://drive.google.com/folderview?id=0B-FzsONK959WbzRYeXFlcmJSUU&usp=drive_web&ddrp=1#>>.

LITHUANIAN SCOUTS PRESS PUBLISHING FROM 1990 TO 2013

Vaiva Venclovaitė

Summary

The article represents the results of research based on Lithuanian Scouts' press from 1990 to 2013. Historical, social, cultural and ideological contexts of Scouting are taken into consideration. The main tasks of the research were to investigate the stimulus and value of scouts' publishing; summarize the publishing intensity; analyze the printing culture of books and its influence to assortment; determine the geographical regularities of publishing; reveal the main publishers; sift the most significant periodicals;

The analysis of the primary sources, historiography and bibliographical tools with an overall, scientific and specific book science methods, has led to the conclusion that the press of Scouts is one of the main tools to develop the structure as well as communicate, spread the information and transfer experience in the organization. In the broad sense, considering the value of Scouts' press, it helps to maintain the continuity of the organization in question. While analyzing a thematic aspect of the subject matter, it has been determined that the press of Scouts' organization is targeted at not just satisfying the inner demand of organization but getting some attention from the general public as well. This is done by publishing books on more abstract topics. The investigation of Scouts' press geography and main publishers revealed that the main publishing centers in Lithuania were determined by economic and cultural status of the cities. In exile, it was predestined by historical circumstances. The press was most developed in Kaunas and Vilnius, as well as Germany and the United States of America. Depending on the historical factors, the network of publishers was changing. However, during all the historical periods there was always the main leader: during the interwar period of Lithuania, it was the Scout Association of Lithuania, in exile the leadership was taken over by the Lithuanian Scouts' Association, after Lithuania regained independence (from 1990) it was ensured by the Lithuanian Scouting. The research of Scouts' press has led to the conclusion that the printing culture of publications was mostly influenced by the conditions and geographical location of the historical period. A wider circulation and assortment of press could be noticed during the period of exile when the subdivisions of Scouts started to use the services of printing houses more actively, instead of using operational reproduction tools.

*Įteikta 2015 m. liepos 5 d.
Priimta 2015 m. rugpjūčio 14 d.*